

Luonnonsuojelu- yhteistyötä Luoteis-Venäjällä

Venäjällä on 60 prosenttia maailman boreaalisista eli pohjoisen havumetsävyöhykkeen metsistä. Venäjän metsiensuojelussa ja metsätaloudessa tehtävillä ratkaisuilla on suuri vaikutus koko maailman boreaalisten metsien tilaan, sillä siellä on vielä suuriakin suojelemattomia, täysin luonnontilaisia alueita. Vuonna 2010 vietetään YK:n luonnon monimuotoisuuden vuotta. YK:n tavoitteen mukaan luonnon monimuotoisuuden katoa piti saada merkittävästi vähennettyä vuoden 2010 loppuun mennessä. Toisin kävi, ja tänä vuonna Japanin Nagoyassa asetettiin uusi tavoite vähentää luonnon monimuotoisuuden vähenmistä merkittävästi vuoteen 2020 mennessä. Koska Suomi ja Venäjä ovat allekirjoittaneet yhteensä 168 valtion joukossa sopimuksen, tarjoaa se tarkempine alatavoitteineen suunnan myös suomalais-venäläiselle luonnonsuojeluyhteistyölle.

Suomalais-venäläinen luonnonsuojeluyhteistyö alkoi jo 1970-luvulla tutkimusyhteistyönä. Tällöin keskityttiin rajaseudun luonnon tutkimiseen, mihin molempien maiden erilainen maankäyttö tarjoaa mielenkiintoisen tutkimusasetelman. Vuosien kuluessa yhteistyö on laajentunut, ja nykyisin yhteistyökumppaneina ovat myös eri alueiden luonnonsuojeluhallinnot sekä ympäristöjärjestöt. Suomessa luonnonsuojeluyhteistyötä tekevät ympäristöhallinto, Metsähallituksen luontopalvelut ja ympäristöjärjestöt Suomen luonnonsuojeluliitto sekä Luonto-Liitto.

Kestävän metsätalouden hankkeita puolestaan koordinoi maa- ja metsätalousministeriö.

Suomen ympäristöministeriön perustamisen jälkeen 1983 alettiin ensimmäisen ympäristöministerin Matti Ahteen johdolla aktiivisesti luoda kontakteja Neuvostoliittoon. Suomi ja Neuvostoliitto solmivat 1985 hallitusten välisen sopimuksen ympäristönsuojeluyhteistyöstä, joka uusittiin vuonna 1992 Venäjän federaation kanssa. Vuonna 1985 perustettiin suomalais-venäläinen luonnonsuojelutyöryhmä, jonka ensimmäisenä puheenjohtajana toimi Helsingin yliopiston kasvitieteen emeritusprofessori Rauno Ruuhijärvi. Työryhmä on edelleen tärkeä taho valtioiden välistä yhteistyötä ja Suomessa sen nimittää ympäristöministeriö, Venäjällä luonnonvara- ja ympäristöministeriö.

1990-luvun lopussa Venäjän laittomat metsähakkuut nousivat julkisuuteen. Luonnonsuojelujärjestöt kampanjoivat niissä maissa, mihin raakapuuta vietiin eniten. Yksi näistä maista oli Suomi. Luultavasti siksi, että puun tuonti Venäjältä on Suomelle tärkeää, luonnonsuojelu ja kestävä metsätalouden kehittäminen päätettiin lisätä osaksi lähialueyhteistyötä.

Luoteis-Venäjän kestävä metsätalouden ja luonnon monimuotoisuuden suojelun kehittämisohjelma on toiminut vuodesta 1997 lähtien. Ympäristöministeriön rahoittamassa ja Suomen ympäristökeskuksen koordinoimassa luonnonsuojeluosiossa on toteutettu yli 50 hanketta.

Luonnonsuojeluhankkeita toteutetaan Luoteis-Venäjällä Murmanskin, Arkangelin, Vologdan ja Leningradin alueilla, Karjalan tasavallassa ja Pietarin kaupungissa alueellisten luonnonsuojeluhallintojen, tutkimuslaitosten ja järjestöjen kanssa.

Luonnonsuojeluohjelmassa on tutkittu melko kattavasti Suomen lähialueiden luontoa. Tällä hetkellä käynnissä oleva Luoteis-Venäjän GAP-analyysi eli suojelualueverkoston kattavuuden ja puutteiden arviointi on ohjelmakauden viimeinen ja suurin hanke, joka päättyy huhtikuussa 2011. Hankkeessa kootaan yhteen vuosien aikana tehdyn yhteistyön tulokset. Venäjän WWF on tehnyt koko federaation alueesta kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen (CBD) velvoittaman, vuonna 2009 julkaistun analyysin Venäjän federaation luonnonvara- ja ympäristöministeriölle. Suomalais-venäläisessä Luoteis-Venäjän analyysissä kohdealue on pienempi, mutta tarkkuus suurempi. Federaatiotason suojelualueiden, luonnonpuistojen (*zapovednik*) ja kansallispuistojen (*natsionalnyi park*), lisäksi huomionsa saavat myös alueellisen tason suojelualueet, kuten luonnonmuistomerkit (*pamjatnik prirodny*), luontopuistot (*prirodnyi park*) ja rauhoitusalueet (*zakaznik*). GAP-analyysissä kuuden hallinnollisen alueen luonnonsuojeluhallinnon, tutkimuslaitosten ja ympäristöjärjestöjen asiantuntemuksella saadaan työkaluja federatiiviseen ja alueelliseen maankäytönsuunnitteluun sekä konkreettisia, priorisoituja suosituksia suojelualueverkoston optimoimiseksi.

Ministeriön alaisia federaation tason suojelualueita Luoteis-Venäjällä on yhteensä 22, kun taas alueellisia suojelualueita, jotka ovat kooltaan huomattavasti pienempiä, on alueella 495. Federaatiotason suojelualueet rahoitetaan ja hallinnoidaan Moskovan hallinnon ohjeiden mukaisesti. Alueelliset suojelualueet hallinnoidaan puolestaan joko alueellisessa luonnonsuojeludirekoraatissa tai muuten organisoidussa suojelualuehallinnossa ja näiden suojelualueiden hallinnointi eroaa suuresti eri alueilla. Jos suojelualue ulottuu kahden hallinnollisen alueen puolelle,

ovat säännöt ja hallinnointi eri alueilla erilaiset. Alueellisten suojelualueiden kehittämiseksi toteutettiin näihin keskittynyt hanke, jota koordinoi Suomesta Metsähallituksen luontopalvelut. Venäjän alueiden luonnonsuojelualuehallinnot työskentelevät varsin itsenäisesti ja yksi hankkeen tuloksista onkin se, että alueiden hallinnot ovat alkaneet tehdä tiiviimpää yhteistyötä keskenään hyödyntäen toistensa kokemuksia. Tämä yhteistyö toivottavasti jatkuu tulevaisuudessakin ilmankin hankkeita. Venäjällä selvitetään nyt Venäjän pääministeri Vladimir Putinin antaman tehtävän mukaisesti mahdollisuutta avata tiukimmin suojeltuja luonnonpuistoja matkailijoille. Nämä alueet ovat olleet tähän mennessä suljettuja tutkijoiden tutkimuskohteita ja täysin taloudellisen hyödyntämisen ulkopuolella.

Luonnonsuojelualueiden perustaminen on pitkä prosessi. Suomen ja Venäjän yhteistyön tuloksena syntyneitä suojelualueita ovat mm. Kuhmossa ja Kostamuksessa sijaitseva Ystävyydenpuisto sekä Vodlajärven, Paanajärven ja Kalevalan kansallispuistot. Näistä Vodlajärven kansallispuisto sijaitsee sekä Karjalan tasavallassa että Arkangelin alueella, muut kokonaan Karjalan tasavallassa.

Vuoden 2010 loppuun mennessä seuraavia kansallispuistoja odotetaan perustettavaksi federaation päätöksen mukaisesti: Sortavalan ja Lahdenpohjan edustalle sijoittuva Laatokan luotojen (*Ladožskije šery*) kansallispuisto, Suomenlahden saarilla sijaitseva Inkerinmaan luonnonpuisto (*Ingermanlandski zapovednik*) sekä Arkangelin alueella, Vienenmeren rannalla, sijaitseva Äänisen niemimaan (*Onežskoje Pomorje*) kansallispuisto. Vuoden lopun lähestyessä näyttää siltä, että viralliset perustamispäätökset voivat siirtyä tulevaisuuteen vuosien työstä huolimatta. Nämä kaikki alueet ovat ainutlaatuisia – luonnon monimuotoisuus on erityisen korkea, minkä lisäksi alueilta löytyy myös arvokasta kulttuuriperintöä. Suojelusuunnitelmista huolimatta alueita uhkaavat luonnonvarojen hyödyntäminen, kuten metsien hakkuut ja kaivostoiminta sekä rantarakentaminen. Hallitsematon matkailu lisää

riskiä metsäpaloille ja laittomille kaatopaikoille. Suomi on tukenut näiden kaikkien alueiden suojelusuunnittelua.

Laatokan luotojen ja Inkerinmaan luonnonsuojelualueita on suunniteltu jo yli 20 vuotta. Lokakuussa 2010 viisi venäläistä ympäristöjärjestöä osoitti huolensa Laatokan luotojen tilasta vetoamalla presidentti Tarja Haloseen, jotta hän tukisi kansallispuiston perustamista. Myös Suomen luonnonsuojeluliitto tuki tätä vetoamusta. Kansallispuistoksi perustamisen jälkeen luontomatkaileu tarjoi varmasti entistä enemmän mahdollisuuksia vierailu alueilla. Hyvin suunniteltu ja toteutettu luontomatkaileu suojelisi myös luontoa, mm. vähentämällä matkaileu joiden aiheuttamia tulipaloja, jotka aiheuttavat nyt ongelmia esimerkiksi Laatokan saaristossa. Äänisen niemimaan kansallispuiston suojelusuunnitelmien laatiminen on kestänyt yli 10 vuotta. Arkangelin alueen ympäristöjärjestöt kampanjoivat, jotta puisto perustettaisiin vielä tänä vuonna, mutta aluehallinto haluaisi siirtää puiston perustamisen ensi vuoteen.

Fennoskandian vihreän vyöhykkeen kehittäminen on jo vuosia ollut yksi tärkeimmistä teemoista Suomen ja Venäjän luonnonsuojeluyhteistyössä. Fennoskandian vihreä vyöhyke on Venäjän ja Suomen raja-alueen Itämereltä Barentsinmerelle ulottuva olemassa olevien ja suunniteltujen luonnonsuojelualueiden verkosto. Vyöhyke ulottuu Suomenlahdelta perusteilla olevasta Inkerin luonnonsuojelusta ja Itäisen Suomenlahden kansallispuistosta aina Barentsinmerelle kolmen valtion Itä-Lapin luonnonsuojeluyhteistyöalueelle, joka koostuu Suomen Vätsärin erämaa-alueesta, Venäjän Pasvikin luonnonsuojelusta ja Norjan Yläpaatsjoen kansallispuistosta. Suomen ja Neuvostoliiton rajaseutu oli varsin suljettu, minkä ansiosta 1 250 kilometrin pituisen rajan ympärillä on säilynyt arvokasta, luonnontilaista metsä- ja suoluontoa. Helmikuussa 2010 Venäjän, Suomen ja Norjan ympäristöministerit allekirjoittivat yhteisymmärryspöytäkirjan vihreän vyöhykkeen kehittämisestä ekologisesti,

taloudellisesti, kulttuurillisesti sekä sosiaalisesti. Luonnonsuojelun lisäksi arvokkaana nähdään kokonaisvaltainen rajanseudun kehittäminen kestävästi. Vyöhykkeen lähes jokaisella kansallispuistolla on vastinpari toisella puolella rajaa ja puistot toteuttavat yhteistyötä näiden puistoparien kesken. Fennoskandian vihreä vyöhyke on tärkeä osa laajempaa Euroopan vihreää vyöhykettä, joka ulottuu Barentsinmereltä aina Mustallemerelle saakka.

Suomalais-venäläistä luonnonsuojeluyhteistyötä laajentaa Barentsin euro-arktisen neuvoston ympäristötyöryhmän alla toimiminen. Luonnonsuojelun alatyöryhmässä arktisen ja borealisen luonnonsuojelua pyritään edistämään koko Barentsin alueella. Tätä kautta koordinoidaan myös pohjoismaiden kahdenkeskistä yhteistyötä Venäjän kanssa sekä toteutetaan yhteishankkeita.

Yksi Suomen ympäristöministeriön lähi-alueyhteistyön vuosien 2008–2010 painopisteistä on kehittää Venäjän luonnonsuojelualueverkostoa sekä suojella luonnonsuojelun monimuotoisuutta. Yhteistyö vuodesta 2011 eteenpäin on vielä linjaamatta, mutta Barentsin yhteistyönä suunnitellaan laajempaa Barentsin alueen luonnonsuojelualueverkoston kehittämishanketta, jonka puitteissa ohjelman tuloksia saataisiin vietyä eteenpäin. Venäjän luonnonsuojelun parissa työskentelyyn tuo motivaatiota se, että Venäjällä on edelleen valtavat määrät luonnontilaista luontoa suojelematta. Vaikka luonnonsuojelu on hidasta, hyviä ja tärkeitä tuloksia on mahdollista saavuttaa. Luonto ei tunne rajoja, ja Venäjän luonnonsuojelussa saavutetut tulokset tukevat myös Suomen luonnonsuojelun monimuotoisuutta.

Jevgeni Jevtušenkon runon ”Venäläinen luonto” alku kuvaa hyvin venäläisen luonnonsuojelun voimaa: ”Miten hidas sinä olet, venäläinen luonto. Vesi virtaa hitaasti, kuin hunaja. Venäläinen luonto, profeetallinen. Miten säälittävä sinun edessäsi minä ja minun ikuinen kiireeni.” (suom. Markku Lahtela).

Anna Kuhmonen